

Araştırma Makalesi / Research Article

18. YÜZYIL İSTANBUL ŞER'İYYE SİCİLLERİ'NE YANSIYAN KONULAR ÜZERİNDEN AİLE MEFHUMU HAKKINDA BAZI DEĞERLENDİRMELER

Hanife ALACA¹

Öz

Toplumun temelini oluşturan aile dini, kültürel, siyasi ve ekonomik gibi birçok etkinin altında kalarak şekillenmiştir. Bu nedenle her toplumun kendine özgü bir aile yapısı bulunmaktadır. İncelenen dönemde İstanbul'da aile yapısını ortaya koyabilmek için başvurulacak kaynakların başında şer'iyeye sicilleri gelmektedir. Aile hayatının ortaya konulabilmesi için şer'iyeye sicilleri içerisinde yer alan tereke kayıtları başta olmak üzere evlenme ve boşanma kayıtları ile ilgili belgeler dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu kayıtlarla bir ailenin oluşum sürecinde namzed başta olmak üzere evlenme, boşanmalar ile bunların sebepleri, eş ve çocuk sayıları ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmamızın temel kaynağını 92, 150, 151, 172 ve 197 Numaralı İstanbul Şer'iyeye Sicilleri oluşturmuştur. Bu siciller, 1709 ve 1749 yıllarına ait barındırdığı kayıtlarla belirli bir döneme ışık tutmaktadır. Sicillerde çok sayıda tereke kaydı bulunması sosyo-ekonomik verilerin yanında aile kurumuna dair bilgiler sunması bakımından da oldukça önemlidir. Aile hayatı açısından birinci el kaynaklar arasında yer alan bu siciller içerdiği veriler ışığında, 18. yüzyılın İstanbul'da yaşayan ailesi ele alınarak, Osmanlı aile yapısı hakkında genel bir çıkarıma gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şer'iyeye Sicilleri, İstanbul, Osmanlı Devleti, Aile.

EVALUTIONS REGARDING THE CONCEPT OF FAMILY THROUGH THE MATTERS THAT ARE REFLECTED IN THE 18TH CENTURY COURT RECORDS OF İSTANBUL

Abstract

Family which constitutes the foundations of the society has been shaped under the influence of many factors such as religion, culture, politics and economy. Thus, each society has its own family structure. Among the sources which are used for the purpose of revealing the family structure of İstanbul in the examined period, the court records (*şer'iyeye sicilleri*) are among the leading sources. For the purpose of revealing the family life, an evaluation is made among the court records by considering the records regarding marriage and divorce, and particularly the inheritance records. By those records, particularly the candidates, marriages, divorces and their reasons, and the number of spouses and children are revealed.

The Court Records of İstanbul numbered 92, 150, 151, 172 and 197 constitute the main sources of our study. Those records shed light on a particular period with the cords that they contain for the period between 1709 and 1749. It is particularly important in terms of revealing information regarding the family structure besides the socio-economic data to have numerous inheritance entries in the records. In the light of the data included by those records which are among the primary sources in terms of the family life, the family of the 18th century residing in İstanbul is addressed and a general inference is made regarding the Ottoman family structure.

Keywords: Şer'iyeye Registers, İstanbul, Ottoman State, Family

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, h.alaca67@gmail.com, ORCID 0000 0002 8243 7278

Başvuru Tarihi (Received): 08.02.2021 **Kabul Tarihi** (Accepted): 25.10.2021

Giriş

Çalışmamızın temel kaynağını oluşturan şer'iyeye sicilleri, Osmanlı'da şer'i mahkemelerde görülen her türlü davalar ile devlet merkezinden gelen emirleri içeren ve kadı veya naibi tarafından tutulan belgelerdir (Uğur, 2010: 8). Bu belgeler yerel ve sosyal tarih çalışmaları için ana kaynaktır. Şer'iyeye sicilleri Osmanlı Devleti'nin hem hukuk yapısı hem de siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanda önemli bilgiler ihtiva eden kaynaklardır.

Şer'iyeye sicilleri bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nde her türlü mahkeme kayıtlarını barındırmaktadır. Ayrıca bunların yanında şer'iyeye sicilleri resmi pek çok evrakın da kaydedildiği kayıtlardır. Bu kayıtlardan bizzat kadılar tarafından yazılan kayıtları, i'lam, hüccet, mürasele ve maruz olarak dörde ayırmak mümkündür. Bunlardan i'lam, tarafların beyanı ve kadının hükmü ve imzasını içeren kayıtlar (Akgündüz, 2000: 72) olup hüccet ise, yalnızca tarafların beyanlarının yer aldığı kadının kararının bulunmadığı üzerinde kadı onayının olduğunu ifade eden mührün yer aldığı belgelerdir (Oğuz, Akgündüz, 1998: 446). Mürasele, resmi olarak kadılar tarafından yazılan mektuplar iken maruz, kadı tarafından yazılan ancak kadının kararının bulunmadığı kadının icra makamlarına idari bir durumu arz ettiği veya halkın icra makamlarına yazdığı şikâyet dilekçeleridir.

Şer'iyeye sicilleri, kadı divanı, sicillât-ı şer'iyeye ve mahkeme defterleri gibi isimlerle de adlandırılmıştır (Uğur, 2010: 8). Mahkeme sırasında her türlü davanın ve resmi evrakın kaydedildiği kayıtlardan şer'iyeye sicilleri çok çeşitli konuları barındırmaktadır. Nikâh akdi, boşanma, cinayet davaları, vasi tayini, vakıf tahriri, borç senedi ve kefillik gibi içerisinde ihtilaf bulunan birçok işlemin kayıtlarını içeren defterlerdir.

Osmanlı Devleti hâkimiyeti altındaki bölgeleri daha iyi yönetebilmek amacıyla, merkezi politikanın bir gereği olarak, bu bölgeleri idari birimlere ayırmıştır. Bunlar içerisinde en önemlilerinden biri ise kazadır. Kaza merkezinde birinci derecede görevli olan kadı ise hem adli hem de idarî yetkiye sahip olan ve merkez ile taşra arasındaki ilişkileri düzenleyen görevli konumundadır. Kadı, hukukî, malî, idarî, beledî, askerî gibi pek çok alanda yetki sahibidir ve özellikle yönetimin en önemli kurumlarından biri olan Divan-ı Hümayun'a doğrudan şikâyet hakkı bulunmasından dolayı bölgede yöneticilerin hem yardımcısı, hem de denetleyicisi durumundadır (Ortaylı, 2001: 69-70).

Kadının pek çok görevi bulunmaktadır ancak çalışma konumuz açısından bizi ilgilendiren kadı görevi hiç şüphesiz ki mahkeme başkanlığıdır. Kadılar mahkeme binası olarak genellikle camileri kullanmışlardır. Kimi zaman ise kendi evlerinde de mahkeme kurabilmişlerdir (Özdeğer, 1988: 6). Mahkeme kurdukları mekânlar ise genellikle halkın kolaylıkla ulaşabileceği yerler arasından seçilmiştir. Osmanlı kadısı ise yargılamayı, resmi mezhep olarak kabul edilen Hanefî mezhebi kurallarına göre yürütmüştür. Farklı mezhep ve inançta olan davacılar davasının Hanefî mezhebi dışında kalan diğer üç mezhebe göre bakılması talep edilen davalarda ise diğer mezheplere uygun kararlar alınmak durumunda kalınmıştır (Ortaylı, 1994: 54).

Şer'iyeye sicilleri içerisinde yer alan namzed, evlilik, mehir, nafaka, boşanma ve miras konuları İstanbul ailesi hakkında önemli bilgiler sağlayan kayıtlardan oluşmuştur. Bu çalışmada, namzed, evlilik, eş sayısı, çocuk sayısı ve boşanma konuları ele alınmıştır.

Tablo 1: *Çalışmamıza Konu Olan İstanbul Kadı Sicilleri*

<i>Defter Numarası</i>	<i>Tarih Aralığı</i>
92	1120 /1709
150	1143-1144/1730-1732
151	1143/1730
172	1152/1740
197	1166-1163/1749-1750

Çalışmaya geçmeden önce Osmanlı toplumunda aile hayatı hakkında bilgi verilecektir. Bilindiği üzere, Osmanlı Devleti farklı dini grupları barındırdığı için Osmanlı’da tek tip bir aile yapısından söz etmek mümkün değildir. Hâkim olunan coğrafyada, farklı dinden ve cemaatten kişilerin var olması nedeniyle bu gruplar da ayrı hukuk sistemlerine sahip olmuşlardır. Ancak aynı coğrafyayı paylaşmaları nedeniyle “*Osmanlı ailesi*” kavramından bahsetmek mümkün olmaktadır (Ortaylı, 2010: 16). İmparatorluk içerisinde her dilden halkların aile yaşamları, adetleri birbirine benzetmekte ve Osmanlı ailesini “*geniş aile*” yapısından çok “*çekirdek aile*” yapısına benzetmektedir (Poyraz ve Bekdemir, 2020: 67). Edindiğimiz veriler de özellikle tereke kayıtlarının bilgileri ışığında İstanbul’da geniş aileden çok çekirdek aile yapısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

1. Namzed

Osmanlı’da aile kurumu, İslam aile hukuku çerçevesinde koruma altına alınmış ve evlilik akdinin gerçekleşmesi ile birlikte meydana gelen haklar, İslam aile hukuku çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ancak, aile kurmanın ilk adımı olan namzedlik, hukuka göre değil örf ve adetlere göre şekillenmiştir. Namzed üzerine yaşanan sorunlar hukuk da yok sayılmamış ve bu konuda ortaya çıkan anlaşmazlıklar mahkemelerce gelenek ve göreneklere uygun bir şekilde karara bağlanmıştır.

Osmanlı şehir hayatına bakıldığında, kişinin ailesine karşı sorumluluğunun yanı sıra, yaşadığı mahallenin sakinlerine karşı da sorumlulukları olduğu bilinmektedir. Şehirlerin en küçük idari birimi olan mahalle Osmanlı şehir toplumunda ortak yaşam alanı olarak ifade edilmektedir. Mahalle, halkı birbirini tanıyan ve birbirlerine kefil olan kişilerin yaşamlarını devam ettirdiği mekânlardır. Bu anlamda mahalle, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu kişileri barındırmaktadır. Bunun da örf ve adetlerin şekillenmesinde büyük rol oynadığı muhakkaktır. Dolayısıyla Osmanlı’da namzedlik ortak yaşamın oluşturduğu gelenekler çerçevesinde gerçekleşmiştir. Mahalle sakinlerinin evlilik konusunda halen günümüzde de varlığını devam ettiren görücü usulünü tercih ettiği ve bunun yaygın olduğu bilinmektedir.

Namzed yani nişan, evlenecek kişilerin birbirini daha iyi tanımaları için evlilik yolunda adılmış ilk adımdır. Nişanlanacak kişiler küçük yaşta ise onların yerine aileleri karar verebilmiş ve buluğa ermiş olanların ise rızaları alınarak karar verilmiştir. Nişanlanma süreci, evlenme teklif eden erkeğin kadın tarafından kabul edilmesi sonucu, tarafların birbirlerine karşılıklı olarak evlenme için verdiği sözlü akittir (Cin, 1974: 48). Namzetlikteki amaç, evlenecek kişilerin birbirlerini tanımaları ve çevreye evlilik akdinin duyurulmasıdır. Genel olarak, aile içerisinde yapılan nişanlanmanın hukukî bir yaptırımı olmadığı için evlilik gibi şer’iyye sicillerine kaydedilmediği aşikardır. Nişanın bozulması sonucunda ortaya çıkan hukuki süreçler ise mahkemeye yansımıştır.

Nişanlı çiftler ile aileleri mahkemeye getiren en önemli anlaşmazlıkların başında hediyelerin geri iade edilmesi meselesi gelmektedir. Çünkü bilindiği üzere, nişanlanma sürecinde kadın ve erkek arasında hediyeleşme söz konusu olmaktadır. Kadın ya da erkeğin nişandan vazgeçmesi nikâhın iptaline sebep olmakta ve dolayısıyla verilen bu hediyelerin iadesi veya bedelinin verilmesi meselesi meydana gelmektedir. Belgelerin birinde, İstanbul’da Bâlipaşa Mahallesi’nde 1730

yılında Haçador adlı bir kişi mahkemeye başvurarak, Gabriel kızı Ağya'ya ile nişanladığını ve nişan hediyesi olarak Ağya ve babasına bazı mallar verdiğini ifade etmektedir. Ağya nişandan vazgeçmiş bunun üzerine mahkemeye başvuran Haçador nişanlandığında Ağya ve babası Gabriel'e verdiği hediyeleri geri istemiştir (İŞS, 150, s.12b).

Nişanlı olduğu halde başkası ile evlenen ve bu nedenle de anlaşmazlıkların yaşandığı durumlara da karşılaşılmıştır. Örneğin; İstanbul'da Yanaki adlı bir şahıs Yamanni kızı Samayyi ile nişanlandığını ve nişanlandığında ona hediye olarak üç altın verdiğini ifade etmiştir. Samayyi'nin babasının nişandan vazgeçerek kızını başkası ile evlendirmek istemesi ve nişandan cayması üzerine nişan bozulmuştur. Nişanın bozulması üzerine 1749 yılında mahkemeye başvuran Yanaki'nin nişan hediyesi olarak verdiği üç altını geri istediği anlaşılmaktadır (İŞS, 197, s. 93-a1).

Sonuç olarak, İstanbul'da nikâhtan önce namzed yani nişanlanmanın olduğu ve namzed aşamasında bazı eşya ve paranın kız tarafına verildiği anlaşılmaktadır. İstanbul'da 18. yüzyılda namzed ile ilgili kayıtlara daha çok namzedin bozulması sonunda, taraflara namzedi neden bozduğu ve verilen hediyelerin geri istenmesi üzerinde durulmuştur. Vazgeçme durumunda erkek tarafından alınan eşya ve paranın geri verildiği tespit edilmiştir.

2. Evlilik

Aile müessesini oluşturan en önemli aşama hiç şüphesiz ki nikâhtır. Osmanlı toplumu, Türk-İslam gelenek ve göreneklerine göre şekillenmiştir. İslâm dini neslin devamını sağlayabilmek için evliliğe teşvik etmiş ancak evlilik için de bazı kurallar koymuştur. İslam dini gayrimeşru ilişkileri kesin olarak yasaklamış, evliliğin sınırlarını net şekilde çizmiştir.

Nikâh, evlenecek kişilerin rızası ve iki kişinin şahitliği huzurunda gerçekleştirilmiştir. Evlilikte iki tarafın rızası alınması önemlidir. Osmanlı'da evlilik akdi, resmi görevli olan imam veya kadı tarafından gerçekleştirilmiştir. Yalnız imamlar buldukları bölgede nikâh akdini gerçekleştirmek için evlenecek şahısların mahkemeden gerekli izni aldıklarına dair, izinnâme getirmeleri şart koşturmuş (Çakır, 2019: 448). Osmanlı toplumunda nikâh işlemlerinin kadı huzurunda yapılması, kıyılan nikâhın sicillere geçirilerek kayıt altına alınması, şahitlerin olması ve kadının evlenmesi için rızasının alınması Osmanlı toplumunda resmi nikâh işlemlerinin uygulandığının bir göstergesidir (Dinç, 2005: 4).

Kadın ya da erkeğin reşit döneminden önce nikâhlendirilmesi söz konusu olabilmıştır. Bu durumda evliliğin fiilen gerçekleşmesi için evlenen kişilerin fizikî bakımdan olgunlaşması beklenmiştir. Kızlar bu süreçte bulûğa erinceye kadar babalarının evinde kalmışlardır (Atar, 2007: 115). Kız ya da erkek bulûğa erdiğinde ise nikâhın iptalini isteyebilme hakkına sahip olmuştur. Bununla ilgili bir belgede, 1709 yılında Sarı Nasuh Mahallesi'nde Derviş Ömer kızı Afife'nin, Mehmet Çelebi bin Salih ile nikâhlandığı ancak bâliğ olan Afife'nin kendi isteği ile bu nikâhın feshini talep ettiği görülmektedir (İŞS, 92, s. 3a/1). Bununla ilgili örnek teşkil eden başka bir belgede ise, 1748 yılında Ereğli Mahallesi'nde küçük yaşta Mehmet Emin bin Salih ile nikâhlanan Ahmet kızı Fatıma'nın reşit olmasıyla beraber kendi isteği ile mahkemeye başvurarak Mehmet Emin ile nikâhını feshetmiştir (İŞS, 197, s. 51a/4).

Küçük yaşta olan kişilerin babalarının rızası olmadan evlilik akdini gerçekleştirmesi mümkün olmamıştır. Evlense bile nikâh iptal edilebilmekteydi. Bununla ilgili bir belgede, 1748 yılında Seydi Halife Mahallesi'nde Abdullah oğlu Mehmet Beşe'nin, Mehmet Çelebi kızı Habibe Hatun ile evlendiği ancak babasının izni olmadığı için nikâhının iptal olduğu ve Habibe Hatun'un babası Mehmet Çelebi'ye teslim edildiği görülmektedir (İŞS, 197, s. 65b/5).

Nikâhın kıyılması esnasında önemli şartlarından biri de mehirdir. Mehir, evlenecek erkeğin evlilik sırasında ya da öncesinde kız tarafına verdiği para veya malı ifade etmektedir (Aydın, 2003: 389). Mehirin, İslâm dininde önemi vurgulanmış ve mehiri erkeğin mutlaka ödemesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayet-i Kerîme'de mealen: *Aldığınız kadınlara mehirlerini efendice verin; şayet ondan*

birazını kendileri gönül hoşluğu ile bağışlarsa, onu da içinize sine sine yeyin! uygundur buyrulmaktadır (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi, 4. Ayet).

Mehir taraflar tarafından belirlenirse buna mehr-i müsemma adı verilmiştir. Ödeme şekline göre ise ikiye ayrılmıştır: Bunlardan ilki evlilik öncesi kadına verilen “mehr- i muaccel” diğeri ise boşanma ya da ölüm halinde kadına verilmesi uygun görülen “mehr- i müeccel”dir. Mehr-i muaccelin bedeli genel olarak mal ve eşya iken mehr-i müeccel bedelinin para olduğu tespit edilmiştir. Mehir miktarı belirlenmemiş ya da evlenilecek kadına hiç mehir verilmeyeceğine karar verilmişse evlenecek erkeğin kadına mehr-i misl vermesi gerekmiştir (Aydın, 2003: 390).

Mehr-i muaccele konu olan mal ve eşyalar daha çok nikâh akdinde ve boşanma ile ilgili kayıtlarda karşımıza çıkmıştır. Buna örnek teşkil edecek belge, 1709 yılında Mehmet kızı Raziye'nin Mustafa oğlu Hasan ile nikâhlandığı ve mehr-i muaccel olarak iki yorgan, bir döşek, bir minder, iki yastık, bir tencere, iki sahan, bir tâbe (tava), bir şamdân, bir leğen ve ibrik, bir çuka ferâce, bir kahve ibriği, bir keçe, bir yan keçesi, bir sini ve sim kuşak verildiği görülmektedir (İŞS, 92, s.19b/4). Ayrıca bu belgede Raziye binti Mehmet'in velisi olmadığından bizzat kendisinin mahkemeye başvurarak Mustafa oğlu Hasan ile evlendiği görülmektedir. Söz konusu meseleden de anlaşıldığı üzere, evlenirken kadının da rızası alınmaktadır (İŞS,92: 19b/4).

1730 tarihli belgede de mehr-i muacceleye konu olan bazı eşyalar hakkında bilgi bulunmaktadır. Hasan kızı Rukiye'nin eşi Ahmet Ağa'dan boşandığı ve Ahmet Ağa'nın mehr-i muaccele olarak verdiği doksan sekiz adet tuğralı altın ve bir Cezayir ihrâmını geri istediği görülmüştür (İŞS, 150, s. 27b/3). Bununla ilgili bir belgede 1730 yılında Mehmet kızı Kezban'ın es-Seyyid Ebubekir oğlu Recep ile evlendiği ve mehr-i muaccele olarak kırk kuruş verdiği tespit edilmiştir (İŞS, 150, s. 46b/2). 1748 yılında Yusuf ile evli olan Ayşe Hatun'un boşanması sonucunda mehr-i muaccele olan kırk kuruş ise Yusuf tarafından istenmiştir (İŞS, 197,s. 24a/4).

Mal ve para ile ödenen mehr-i muaccele bazen de cariye olarak da verilebilmiştir. Buna örnek teşkil eden belge, 1748 yılına aittir. Bu kayıta Şerife Ayşe Hatun'un Ali Ağa ile boşandığı ve mehr-i muaccel olarak üç yüz kuruş kıymetinde cariye aldığı görülmektedir (İŞS, 197, s. 54a/2).

Sonuç olarak mehr-i muaccel bedeli olarak eşya, mal ve cariye verilebilmiştir. Eşya ve mal olarak verilen en büyük mehir 98 adet tuğralı altın iken en az 40 kuruş olarak verilmiştir.

Evlilik süreci içerisinde herhangi bir zamanda, boşanma ve ölüm durumunda kadına verilmesi uygun görülen mal ve para ise mehr-i müecceli ifade etmektedir (Aydın, 2003: 390). Mehr-i müeccelde bir zaman belirtilmemiş ise mehrin boşanma veya birinin vefatı söz konusu olana kadar tecil olunduğu bilinmektedir. Mehir, zevcin ölümü halinde terekede önceliği olan alacaklar arasında olmuştur.

18. yüzyılda İstanbul'da kadınlara ödenen mehr-i müeccel bedeli en az 10 kuruş, en fazla ise 50.000 akçe olarak tespit edilmiştir. 1748 yılında Havva kızı Abdullah'ın kendisini boşayan kocası İsmail'de olan 10 kuruş mehr-i müeccel alacağının ödenmesi buna örnektir (İŞS, 197: 5b/3). En fazla mehir ise Hibetullah Hatun'un kocası Mehmet Efendi'den boşanması sonucu alacağı olan 50.000 akçelik mehir bedelidir (İŞS, 92, s. 13b/4).

Mehir miktarı belirlenmemiş ve kadına verilmek zorunda olan mehr-i misle yönelik örneklerle de karşılaşılmıştır. 1709 yılında Mirahor Mahallesi'nde bulunan Nikola kızı Despina boşandığı kocası Kiro'nun oğlu Tarpo'dan nikâh esnasında mehir belirlenmediğini ve boşandıktan sonra kendisine verilmek zorunda olan mehr-i misl bedelinden de vazgeçtiğini ifade etmesi buna örnektir (İŞS, 92, s. 48a/3).

3. Eş Sayısı

Osmanlı'da aile hukuku İslâm hukukuna göre şekillenmiştir. Buna göre İslâm bir erkeğin dört kadına kadar evliliğine müsaade etmiş ancak bunu da bazı şartlara bağlamıştır². Ancak, Osmanlı'da tek eşliliğin yaygın olduğu görülmektedir³. Tereke defterleri üzerine yapılan araştırmalarda Osmanlı'da çok eşliliğin yaygın olmadığı ve ailelerin büyük çoğunluğunun tek eşli olduğu ifade edilmiştir⁴. Yabancı seyyahlarda bu durumu ifade etmektedirler. Bunların başında XVIII. yüzyılda İstanbul'da bulunarak gözlemlerini yazan Lady Mary Wortley Montagu'dur. Montagu, Türkler'de şeriat dört kadınla evlenmesine izin vermesine rağmen erkeklerin bundan istifade etmediğini söyleyerek, Osmanlı'da ailelerin genel olarak tek eşli olduğunu aktarmıştır (Montagu, 1977: 54-55).

18. yüzyıla ait söz konusu İstanbul Şer'iyeye Sicilleri'nde de üçüncü veya dördüncü eş olgusuna rastlanmamış olmakla birlikte iki eşli erkeğe sadece iki kayıta rastlanmıştır. 1709 yılında Keçeci Piri Mahallesi'nde Molla Mehmet bin Hasan'ın vârisleri arasında zevceleri Saliha binti Abdullah ve Hatice binti Abdülkerim bulunmaktadır (İŞS,92, s. 73a/3). Yine Canbaziye Mahallesi'nde Mahmut Ağa bin Abdi'nin veraseti de zevceleri Arife binti Abdullah ve Ayşe binti Abdurrahman'a intikal etmiştir (İŞS,92, s.33a/1). Görüldüğü üzere 18. yüzyıl İstanbul'unda çok evlilik yaygın değildir.

4. Çocuk Sayısı

Osmanlı ailesinin çocuk sayısı üzerine yapılan çalışmalarda ortalama çocuk sayısının az olduğu belirtilmektedir. Bu konu ile ilgili İstanbul tereke defterleri üzerine çalışma yapan Öztürk, 1571 yılında aile başına düşen çocuk sayısını 2.18 olarak tespit etmiştir (Öztürk, 1997: 33).

İncelenen 18. yüzyıla ait İstanbul Şer'iyeye Sicilleri'nde yaklaşık 137 ailenin çocuk sayısı tespit edildi. Toplam çocuk sayısı Tablo-1'de görüldüğü üzere 341'dir. Ailelerde erkek çocuk sayısı, kız çocuk sayısına göre fazladır. Sadece erkek çocuğa sahip olan aile sayısı 42, sadece kız çocuğa sahip olan aile sayısı ise 31'dir. Altmış dört ailenin hem erkek hem de kız çocuğa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk sayılarında en çok tekrar eden rakamlar iki ve üçtür. Yedi çocuk ile en fazla çocuk sayısına sahip aile İstanbul'da Mahmutpaşa Mahallesi'nde ikamet edip, vefat etmiş olan Tersane-i amire emini Murtaza Efendi bin Mehmet'tir (İŞS, 197, s. 77a/3). İncelenen defterlere göre ortalama aile başına düşen çocuk sayısı 2,4'tür. Görüldüğü üzere ailelerin çocuk sayılarının fazla olmadığı anlaşılmaktadır.

² “Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız, size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâh edin ve eğer bu surette adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız, o zaman bir kadın veya sahip olduğunuz bir cariye ile yetinin Bu zulmetmemeniz (doğruluktan ayrılmamanız) için daha uygundur (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi, 3. Ayet).

³ Türk toplumunda çok eşliliğin yaygın olmadığına dair bazı çalışmalar için bkz. Mehmet Akif Aydın, “Eyüp Şeriyeye Sicillerinden 184, 185 ve 188 No.'lu Defterlerin Hukuki Tahlili”, 18.Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam, Tarih Vakfı Yurt Yay, İstanbul 1998, s.65-81; Suraiya Faroqhi, Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, Çeviren: Elif Kılıç, *Tarih Vakfı Yurt Yay.*, İstanbul 1998; Said Öztürk, “Tereke Defterlerine Göre XVII. Asırda İstanbul'da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Dağılımı”, *İstanbul Araştırmaları 3*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s.21-58; Lady Mary Wortley Montagu, *Türkiye Mektupları 1717-1718*, çev. Aysel Kurutluoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1977.

⁴ 20 sicil üzerinde yapılan araştırmada erkekler içerisinde 1147 kişinin 1'er, 84 kişinin 2'ser, 7'sinin 3'er, 4 kişinin ise 4'er eşi bulunmaktadır. 1147 kişinin (%92.35) birer eş sahibi olduğu ve tek eşliliğin hakim olduğu görülmektedir (Öztürk, 1997: 31). Osmanlı'da çok kadınla evlenme olayı abartılmakta ve çok kadınla evlenenlerin sayısının oldukça az olduğu görülmektedir (Faroqhi, 1998: 117). Yine şer'iyeye sicilleri üzerine yapılan araştırmalarda çok eşliliğin yaygın olmadığı ifade edilmiştir. İncelenen 184 numaralı defterde sadece iki ailede ikinci bir eşlilik durumuna rastlanmaktadır (Aydın, 1998: 68).

Tablo 2: *Ailelerin Kız ve Erkek Çocuk Sayıları*

<i>Aile</i>	<i>Erkek Çocuk Sayısı</i>	<i>Kız Çocuk Sayısı</i>	<i>Toplam Çocuk Sayısı</i>	<i>Aile</i>	<i>Erkek Çocuk Sayısı</i>	<i>Kız Çocuk Sayısı</i>	<i>Toplam Çocuk Sayısı</i>
1. Aile	3	3	6	69. Aile	3	2	5
2. Aile	1	-	1	70. Aile	5	-	5
3. Aile	2	1	3	71. Aile	1	1	2
4. Aile	1	1	2	72. Aile	2	-	2
5. Aile	-	1	1	73. Aile	3	1	4
6. Aile	1	-	1	74. Aile	4	-	4
7. Aile	1	1	2	75. Aile	-	1	1
8. Aile	1	-	1	76. Aile	-	2	2
9. Aile	-	1	1	77. Aile	4	-	4
10. Aile	-	1	1	78. Aile	3	1	4
11. Aile	1	-	1	79. Aile	1	-	1
12. Aile	2	-	2	80. Aile	-	1	1
13. Aile	1	1	2	81. Aile	-	1	1
14. Aile	2	-	2	82. Aile	-	2	2
15. Aile	-	1	1	83. Aile	2	2	4
16. Aile	1	-	1	84. Aile	1	3	4
17. Aile	-	1	1	85. Aile	3	1	4
18. Aile	2	1	3	86. Aile	4	1	5
19. Aile	-	2	2	87. Aile	-	3	3
20. Aile	3	2	5	88. Aile	1	1	2
21. Aile	3	-	3	89. Aile	3	1	4
22. Aile	1	1	2	90. Aile	1	1	2
23. Aile	2	1	3	91. Aile	1	2	3
24. Aile	-	1	1	92. Aile	2	-	2
25. Aile	1	1	2	93. Aile	-	1	1
26. Aile	-	1	1	94. Aile	1	1	2
27. Aile	1	1	2	95. Aile	-	1	1
28. Aile	1	2	3	96. Aile	2	1	3
29. Aile	1	2	3	97. Aile	1	-	1
30. Aile	2	-	2	98. Aile	2	-	2
31. Aile	2	-	2	99. Aile	-	2	2
32. Aile	2	3	5	100. Aile	1	1	2
33. Aile	-	2	2	101. Aile	1	1	2
34. Aile	2	1	3	102. Aile	1	2	3
35. Aile	-	2	2	103. Aile	2	-	2
36. Aile	1	3	4	104. Aile	2	-	2
37. Aile	2	-	2	105. Aile	1	-	1
38. Aile	2	3	5	106. Aile	-	2	2
39. Aile	2	6	8	107. Aile	1	1	2
40. Aile	3	1	4	108. Aile	3	1	4
41. Aile	2	-	2	109. Aile	2	2	4

18. Yüzyıl İstanbul Şer'îyye Sicilleri'ne Yansıyan Konular Üzerinden Aile Mefhumu Hakkında Bazı Değerlendirmeler

42. Aile	1	1	2	110. Aile	2	-	2
43. Aile	1	1	2	111. Aile	2	-	2
44. Aile	1	1	2	112. Aile	2	-	2
45. Aile	1	-	1	113. Aile	-	2	2
46. Aile	2	-	2	114. Aile	3	-	3
47. Aile	1	2	3	115. Aile	1	1	2
48. Aile	-	2	2	116. Aile	-	2	2
49. Aile	2	1	3	117. Aile	-	2	2
50. Aile	-	2	2	118. Aile	1	1	2
51. Aile	3	-	3	119. Aile	-	1	1
52. Aile	1	1	2	120. Aile	1	-	1
53. Aile	-	1	1	121. Aile	1	1	2
54. Aile	2	-	2	122. Aile	-	2	2
55. Aile	1	1	3	123. Aile	1	2	3
56. Aile	1	-	1	124. Aile	2	3	5
57. Aile	1	1	2	125. Aile	1	2	3
58. Aile	5	1	6	126. Aile	1	-	1
59. Aile	1	1	2	127. Aile	1	2	3
60. Aile	1	1	2	128. Aile	1	-	1
61. Aile	5	-	5	129. Aile	1	-	1
62. Aile	-	2	2	130. Aile	3	1	4
63. Aile	-	1	1	131. Aile	-	2	2
64. Aile	1	1	2	132. Aile	4	1	5
65. Aile	5	-	5	133. Aile	3	-	3
66. Aile	-	1	1	134. Aile	3	4	7
67. Aile	2	2	4	135. Aile	2	-	2
68. Aile	3	-	3	136. Aile	1	1	2
69. Aile	3	2	5	137. Aile	2	-	2
				Toplam	196	145	341

5. Boşanma

İslamiyet evlenmeyi teşvik etmiş ve ayrılıktan kaçınmayı da tavsiye etmiştir. Erkek boşanma konusunda daha fazla hakka sahipken kadının boşanma hakkı daha sınırlı tutulmuştur. Kadınların da istemediği bir evliliği bitirebildiği bilinmektedir.

İslam hukuku üç tür boşanmadan bahsetmektedir. Bunlardan ilki talak adı verilen erkeğin bazen de kadının tek taraflı irade ile yapmış olduğu boşanmadır (Acar, 2010: 497). Talak tüm boşanmaları nitelemekle birlikte daha çok tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşanmalar için kullanılmıştır. İkinci boşanma türü eşlerin anlaşarak boşanmasıdır ki buna da muhalaa denmektedir (Acar, 2010: 497). Sonuncusu ise mahkeme kararı ile gerçekleşen boşanmadır. Tefrik veya kazâ da denilen bu tür boşanmalarda kocanın rızası aranmaz ve hâkimin kararı boşanmanın gerçekleşmesi için yeterli görülmektedir. Dönemde, İstanbul'da boşanmanın daha çok karşılıklı anlaşma (muhalaa) şeklinde olduğu görülmüştür. Ancak bu da mahkemede kadı ve şahitler huzurunda gerçekleşmiştir. Talak ve muhalaa şeklinde boşanmalarda mahkemeye başvurma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak ileride çıkabilecek anlaşmazlıkları önüne geçilebilmesi için taraflar tescil ettirme ihtiyacı duymuşlar ve boşanmak için mahkemeye başvurmuşlardır.

İstanbul mahkeme kayıtlarında boşanmaların pek çok sebebi olduğu görülmektedir. Boşanmalarda eşler arasında şiddetli geçimsizlik umumiyetle ilk sırada gelmektedir⁵. Karısını terk etmesi sonucu boşanma⁶, erkeğin uzak bir diyara gidip gelmemesi⁷, din farklılığı⁸ boşanmalara sebep olan nedenler arasındadır. Yalnız bu gidip gelmemek konusunda erkeğin hanımına *diyar-ı ahire gider ve iki aya kadar gelmezsem talâk-ı bâyin ile mutallaka* yani talak ile boşandığı bilgisi, şiddetli geçimsizlik ise *hüsn-i mu‘âşeretlerinin olmamakla ve hüsn-i zindegâneleri kalmadığı, hüsn-i imtizâc mümkün olmamak* şeklinde kaydedilmiştir.

Boşanma sebeplerinden biri de din farklılığıdır. İslam hukukunun Müslüman bir kadının gayrimüslim bir erkek ile evlilik yapmasına izin vermemektedir. Sonradan Müslüman olan bir kadının gayrimüslim olan eşinden ayrılması söz konusudur. 1749 yılında Müslüman olan Zeynep binti Abdullah'ın kocası Yahudi David'in Müslümanlığı kabul etmemesi sonucunda Zeynep'in kocasından boşandığı görülmektedir (İŞS, 197, s. 91b/2). Boşanmaların büyük çoğunluğunun anlaşarak yani muhalaa yoluyla gerçekleştiği ve talebin de kadından geldiği anlaşılmaktadır. Çalışmamıza konu olan 150 Numaralı defterde kırk altı belgenin muhalaa ile boşanmaya ait olması boşanmaların büyük çoğunluğunun muhalaa yolu ile olduğunun bir göstergesidir. Boşanma talebinin kadınlardan gelmesi dolayısıyla kadınların mehirlerinden, iddet nafakasından vazgeçtiği ve bazılarının çocukları için nafaka talep etmediği ve onların bakımlarını üstlendiği görülmektedir. 1730 yılına ait bir belgede Çerağ Hasan Mahallesi'nde Emine adında bir kadın boşanmak istemiş, buna karşılık yedi yüz akçe mehr-i müecceli, nafaka-i iddet ve meunet-i süknasından vazgeçmiştir (İŞS, 150, s. 59a/3). Yine 1730 yılına ait bir kayıтта Salihpaşa Mahallesi'nde Ümmügülsüm isminde bir kadın muhalaa yoluyla boşanmak istemiş ve bunun sonucunda mehrini ve diğer haklarını da almayacağını beyan etmiştir (İŞS, 150, s. 45a/1).

İstanbul'da boşanmalar genellikle şahitler huzurunda yapılmıştır. Mesela, 1730 yılında Galata'ya tabi Tophane kasabası Yazıcı Mahallesi'nde Emine binti Recep'in kocası Hüseyin Beşe bin Abdullah'ın karısını terk edip nikâhını feshettiği ve 2.580 akçe mehr-i müecceli alacağını belirtmesi, Hüseyin Beşe'nin ise mehr-i müeccel bedelinin 2.500 akçe olduğunu belirterek teslim ettiğini ikrar etmesi buna örnektir. Şahitler Hüseyin Beşe'yi doğruladığından Emine'nin haksızlığı kesinleşmiş ve davadan da men edilmiştir (İŞS, 150, s.15a/1). Hacı Mustafa boşandığı eşi Zeynep binti Abdullah'a bir çift altın bilezik, bir çift habbe küpe, iki sîm kuşak, bir sîm yüzük, bir altın yüzük, bir sincap kürk, iki çarşaf (çârşeb), iki top bez, bir donluk bez, bir şâlî anteri, bir zıbın, bir beyaz cebe, dört uçkur, on bir yağlık, altı yemenî, bir peşkir-i kebîr, üç aş makramesi, bir bürüncük gömlek, bir beyaz çintiyân, bir beyaz don, bir peştemal, bir silecek, bir bohça, bir fesim ile üç Macar altını, üç Mısır zincirli altını teslim ettiğini ve bu malları geri istediğini bildirmiştir. Ancak Zeynep binti Abdullah muhalaa yoluyla Hacı Mustafa'dan boşandığını ve malları kendi üzerinde kalacak şekilde anlaştıklarını belirtmiştir. Bütün bu gelişmeler üzerine Hacı Mustafa'nın davadan men edildiği tespit edilmiştir (İŞS, 197, s. 35a/4).

Boşanmanın vuku bulmasından sonra kadının yeniden evlenebilmesi için gerekli olan süreyi ifade eden iddet (Acar, 2000: 466) meselesinde ise boşanmadan sonra genellikle üç veya dört aylık zaman diliminin geçmesinin beklenmesi gerekmiştir. Ölüm gibi başka nedenlere bağlı

⁵ Bkz. 92 Numaralı İŞS; 5a/1, 8a/4, 9a/4, 12a/2, 13b/4, 14b/1, 16b/5, 17b/4, 21b/1, 22a/1, 22b/1, 23a/3, 27a/1, 27a/4, 27a/5, 29a/2, 30b/2, 31a/4, 31b/2, 37a/2, 37b/3, 38a/4, 38b/1, 40a/2, 41b/3, 42a/1, 43a/1, 43a/2, 45b/4, 47a/4, 51b/1, 51b/2, 52b/3, 54a/3, 57b/2, 59b/2, 60a/4, 61a/2, 61b/4, 62a/1, 63a/4, 63a/5, 66a/4, 66b/3, 68b/3, 70b/2, 71a/4, 77b/4, 78a/3, 82a/1, 84a/1, 84b/3, 85a/2, 85b/4, 87b/5, 88b/1, 91b/2. 150 Numaralı İŞS; 9a/2, 10a/2, 13a/1, 13b/1, 15a/2, 16a/1, 23b/2, 25a/3, 27a/3, 30a/1, 39b/2, 40a/3, 45a/1, 51a/1, 59a/3, 67a/1, 77b/1, 79a/3, 79b/1, 79b/2, 81a/2, 83b/3, 83b/4, 84b/2, 88b/3, 92a/1, 93b/2, 96b/1, 97a/2, 102b/1. 151 Numaralı İŞS; 10a/2, 12a/2, 20a/2, 60b/2, 60b/3, 60b/2, 67a/2, 75a/3, 87a/1, 87b/1, 92a/2, 93b/1, 93b/3. 172 Numaralı İŞS; 1b/1, 2b/2, 4b/2, 4b/3, 4b/5, 6b/1, 8a/2, 8a/3, 8b/4, 8b/5, 9a/1, 9a/2, 10a/2, 11a/2, 13a/1, 13b/1, 13b/3, 13b/4, 15a/4, 15b/3, 15b/4, 15b/5, 19a/2, 20a/3, 21b/2, 22a/1, 28a/1, 28b/2, 30a/2, 33a/1, 34a/1, 36a/2, 37a/2, 37b/2, 39a/3, 43b/4, 46a/3, 51a/3, 51a/4, 52b/1, 53a/2, 73b/5. 197 Numaralı İŞS:21a/2, 52b/5, 60b/1, 60b/2, 72b/1, 76a/2, 83b/2.

⁶ Bkz. 150 Numaralı İŞS; 11a/2, 15a/1, 17a/1.

⁷ Bkz. 151 Numaralı İŞS; 12b/2.

⁸ Bkz. İŞS, 197: 91b/2.

boşanmalarda iddet süresinin farklılık arz ettiği bilinmektedir. İddet müddeti Kur 'an-ı Kerim'de açık bir şekilde ifade edilmiştir⁹. İddet uygulamasına hem doğma ihtimali olan bir çocuğun hakkını korumak hem de annenin mağdur olmasını önlemek amacıyla yer verildiği açıktır. Kadının başka biriyle evlenmesi sonucunda çocuk konusunda kaynaklanabilecek bir sorun da böylelikle ortadan kaldırmaktadır.

Sonuç olarak boşanmalar ile ilgili şunları söylemek mümkündür: İslâm dininin hoş karşılamamasına rağmen, yürümeyen evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasına cevaz verilmiştir. Ancak, boşanma olaylarına çok sık rastlanmadığı bilinmektedir. Boşanma durumunda kadının hakları korunduğu anlaşılmaktadır. İncelediğimiz dönemde, kadınların mağdur olmaması için nafaka ve mehirlerinin verildiği tespit edilmiştir. Ancak, bazı belgelerden anlaşıldığı üzere, kadın boşanmak istediğinde mehrinden ve diğer alacaklarından vazgeçmiştir. Erkek tek taraflı olarak boşanabildiği gibi kadın ve erkeğin anlaşması sonucunda da boşanmalar gerçekleşebilmiştir. İncelenen dönemde boşanmanın genellikle şahitler huzurunda ve mahkemede gerçekleştiği görülmüştür. Bunların yanında vekil tayin ederek boşanmaya da rastlanılmıştır.

6. Çocuklar İçin Vasi Tayini

Vasi veya vesayet, edâ ehliyeti bulunmayan veya eksik olan kişilerin mallarını koruma ve işletme, onlar adına mallarını tasarruf etme yetki ve sorumluluğun verilmesidir (Bardakoğlu, 2013: 66). Çocuklar hukuk açısından henüz yetişkin olmadığından dolayı gerek çocukların şahsına bağlı ihtiyaçları karşılama ve gerek mali haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik çocuklara vasi tayin edildiği bilinmektedir (Kaya, 2008: 101-102). Anne ve babanın boşanması veya ölümü halinde çocuklara kadı tarafından vasi tayin edildiği bilinmektedir. Vasilik genel olarak anne ve babaya verilmekte birlikte dede, babaanne, amca gibi aile bireylerine de vasilik verildiği görülmektedir. Bununla ilgili bir belgede; Tavki Cafer Mahallesi'nde ikâmet eden el-Hac Mehmet bin Halil'in vefat etmesi üzerine çocukları Havva ve Rukiye'nin bakım masrafları ve miraslarının muhafaza için vasi olarak anneleri Emine binti Hasan tayin edildiği görülmüştür. (İŞS, 150, s. 16b/2).

Gayrimüslimler evlenme, boşanma, miras ve vasi gibi aile hukuku gibi meseleler söz konusu olduğunda kendi dini cemaatler ile ilgili hukuka başvurabilmekteydiler. Buna rağmen İslam aile hukukunun hükümleri ve İslam toplumu arasındaki yaygın olarak yaşanan adet ve gelenekleri tercih ettikleri görülür, bunun da temel nedeni kendi hukuk sistemlerinin aile hukuku açısından oldukça katı kurallara sahip olması denebilir (Sak, 2012: 119). İstanbul'da gayrimüslimlerin vasi tayini için kadı mahkemelerine başvurduğu görülmektedir. Bununla ilgili bir belgede, 1709 yılında İstanbul'da Asvader veled-i Sahak'ın mallarını koruması için amcası Kırkor veledi Asvader'in vasi tayin edildiği tespit edilmiştir (İŞS, 92, s.4b/3).

1730 yılında İstanbul'da Gedikpaşa'da ikâmet eden Bağdagül binti Vartan'ın ölümü üzerine oğlu Mıgırdiç'in işlerinin görülmesi ve mallarını korumak için Bağdagül'ün amcasının oğlu Kiragos veled-i Serkes vasi tayin edilmiştir (İŞS, 150, s.9a/1).

Vasilerin yetkileri çocuklar buluş çağına geldikten sonra sonlandırılmıştır. Şer'iyeye Sicilleri'ne dayalı aile üzerine yapılan araştırmalar da vasilik tayininin buluş çağına geldiğinde sonlandırıldığını ifade edilmektedir¹⁰. İncelenen belgelerde bu çağın hangi yaş olduğuna dair

⁹“Sizden vefât edip de geride eşler bırakanların hanımları, dört ay on gün beklemelidir. İddet (bekleme) sürelerini bitirdiklerinde kendi haklarında meşru tercih ve hareketlerinden size bir sorumluluk yoktur” (Kur'an-ı Kerim, Bakara Sûresi, 234. Ayet), İddet süreleri hakkında bakınız: Kur'an-ı Kerim, Bakara Suresi, 234. Ayet; Kur'an-ı Kerim, Talak Suresi, 4. Ayet.

¹⁰ Bkz. Altan, M. A; İpçioğlu, M. (2009). Şeriye Sicil Kayıtlarına Göre 1748-1749 Yıllarında Konya'da Aile. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (21). s. 519-532; Değerli, A. (2018). Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı'da Aile: Kayseri Örneği (1608-1656). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21/39), 469-488; Kaya,

herhangi bir belge bulunmamakla birlikte, vasinin velayet yetki süresinin rüşt çağı olduğu belirtilmiştir. (İŞS, 92, s.26a/4). 1709 yılında Eline binti Yanaki'nin vasisi babası öldükten sonra annesi Aleksandıra'ya verilmiştir. Eline'nin kendisine ait olan veraset hissesi reşide erdikten sonra annesi Aleksandıra tarafından kendisine verilmiştir (İŞS, 92, s. 26a/4).

Gayrimüslimler evlilik, boşanma, vasi tayini gibi aile hayatını ilgilendiren her türlü konularda kendilerine ait kurumlara başvurma hakkına sahip olsalar bile Osmanlı mahkemelerine de başvurabilmişlerdir.

7. Sonuç

Toplumun en temel yapısını oluşturan aile, Osmanlı Devleti'nde İslam hukuku esasları doğrultusunda şekillenmiş ve korunmuştur. Aile kurulurken evlenecek kadın ve erkeğin birbirlerini daha iyi tanımaları için namzedlik döneminin yaşandığı tespit edilmiştir. Namzedlik örf ve adetlere göre şekillenip yazılı bir vesika gerektirmediği için sicillere de kaydedilmemiştir.

Evlilikte erkek ve kadının karşılıklı rızasının alındığı görülmüştür. Mehir geleneğinin toplumda yaygın bir şekilde devam ettiği tespit edilmiştir. İncelenen dönemde İstanbul'da çok evliliğin yaygın olmadığı görülmüştür. İstanbul'da çocuk sayısı ortalama 2,4'tür.

Evlilik her ne kadar neslin devamı için önemli olsa da incelenen dönemde bazı evliliklerin boşanmalar ile sonuçlandığı görülmektedir. Boşanma sebepleri eşler arasındaki şiddetli geçimsizlikten kaynaklanmıştır. Boşanma sonrasında kadınlar mehir ve nafakalarını almışlardır. Sicillere göre eğer erkek bu konuda sorun çıkarırsa kadınların mahkemeye başvurarak haklarını aldığı tespit edilmiştir. Dönemde en çok kadınların isteği üzerine gerçekleşen muhalaa türü boşanma ile karşılaşmıştır.

Çocuklar ile ilgili sicil kayıtlarında geçen konuların vasi tayini ve nafaka talebi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Çocukların belli bir yaşa kadar bakım, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için vasiye başvurulmuştur ve bu vasi tayin edilenler genellikle anne olmuştur. Ayrıca incelenen dönemde kadınların bazılarının çocukları için nafaka talep ettikleri tespit edilmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

İstanbul Şer'iyye Sicilleri No (İŞS): 92, 150, 151, 172, 197.

Kitap ve Makaleler

- Akgündüz, A. (2000). İ'lâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 22, ss.72-73). İstanbul: TDV Yayınları.
- Altan, M. A ve İpçioğlu, M. (2009). Şeriye sicil kayıtlarına göre 1748-1749 yıllarında Konya'da aile. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 519-532.
- Aydın, M. A. (2003). Mehir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 28, ss. 389-391). Ankara: TDV Yayınları.
- Aydın, M. A. (1998). Eyüp Şeriye sicillerinden 184, 185 ve 188 no'lu defterlerin hukuki tahlili. *18. yüzyıl Kadı sicilleri ışığında Eyüp'te sosyal yaşam* içinde (ss. 65-81) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Cin, H. (1974). *İslâm ve Osmanlı hukukunda evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

A. (2008). 17. Yüzyıl Bursa Şer'iyye Sicillerinin İslam Aile Hukuku Açısından Tahlili. *Uludağ Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi* (c.17/s.1),81-107.

18. Yüzyıl İstanbul Şer'iyeye Sicilleri'ne Yansıyan Konular Üzerinden Aile Mefhumu Hakkında Bazı Değerlendirmeler
- Çakır, S. (2019). Osmanlı hukuk sistemi'nde fikhın belirleyiciliği: Erzincan şer'iyeye sicilleri evlenme-boşanma kayıtları örneği (günümüz ile mukayesesi). *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 441-468.
- Değerli, A. (2018). Kadı sicilleri ışığında Osmanlı'da aile: Kayseri örneği (1608-1656). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(39), 469-488.
- Dinç, G. (2005). Şeriye sicillerine göre XIX. yüzyıl ortalarında Antalya'da ailenin sosyo-ekonomik durumu. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 17, 1-18.
- Faroqhi, S. (1998). *Osmanlı kültürü ve gündelik yaşam ortaçağdan yirminci yüzyıla* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kaya, A. (2008). 17. yüzyıl Bursa şer'iyeye sicillerinin islam aile hukuku açısından tahlili. *Uludağ Üni. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 81-107.
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali (1942). Haz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır. İstanbul: Kervan Yayın. (Kur'an-ı Kerim).
- Montagu, L. M. W. (1977). *Türkiye mektupları 1717-1718*. (A. Kurutluoğlu, Çev.). İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Oğuz, M. & Akgündüz, A. (1998). Hüccet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 18, ss.446-450). İstanbul: TDV Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1994). *Hukuk ve idare adamı olarak Osmanlı Devletinde kadı*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ortaylı, İ. (2001). Kadı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 24, ss. 69-73). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özdeğer, H. (1988). *1463-1640 yılları Bursa şehri tereke defterleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, S. (1977). Tereke defterlerine göre XVII. asırda İstanbul'da aile nüfusu, servet yapısı ve dağılımı. *İstanbul Araştırmaları*, 3, 21-58.
- Poyraz, Ö. ve Bekdemir, M. (2020). 19 numaralı şer'iyeye siciline göre Kırşehir'de aile. *OTAM*, 47, 61-76.
- Sak, İ. (2006). Osmanlı toplumunda nâmzedin (nişanın) bozulması ve sonuçları: Konya örneği (18. yüzyılın ilk çeyreğine âit Konya şer'iyeye sicillerine göre). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 493-523.
- Sak, İ. (2012). Şer'iyeye sicilleri ışığında gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının aile hayatı: Konya örneği (1700-1725). *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 117-135.
- Uğur, Y. (2010). Şer'iyeye sicilleri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 39, ss. 8-11). İstanbul: TDV Yayınları.